

МЕХАНІЗМ ПІДТРИМКИ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА І М'ЯСА В УМОВАХ НОВОГО ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ

**ПРОКОПЧУК О. Т., АСИСТЕНТ,
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА**

Розглянуто особливості нового механізму підтримки розвитку м'ясо-молочної галузі (що встановлений шляхом трансформації непрямой форми (за рахунок механізму ПДВ) у програму прямого бюджетного фінансування) та здійснено наукову оцінку наслідків такого переходу на інший механізм підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

The features of new mechanism of support of development are considered myaso-milk industries (that set by transformation of indirect form (due to the mechanism of VAT) in the program of the direct budgetary financing) and the scientific estimation of consequences of such passing is carried out to other mechanism of support of agricultural commodity producers.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Непрямі податки посідають чільне місце в податковій системі України, їм належить ключова роль в економіці нашої держави, вони є стабільним джерелом наповнення її бюджету. ПДВ є найбільш поширеною формою оподаткування серед універсальних акцизів, водночас і досі залишається найбільш проблемним податком, запозиченим з досвіду зарубіжних країн. В Україні через наявність суттєвих проблем при справлянні ПДВ, які свідчать про недостатню відпрацьованість механізму його справляння, цей важливий податок зумовив відволікання оборотних коштів підприємств та напруги у виконанні бюджету. Крім того, на сучасному етапі механізм справляння ПДВ у галузі сільськогосподарського виробництва відзначається особливостями, що виявляються у вигляді спецрежимів його функціонування.

Нині у сфері сільськогосподарського виробництва застосовуються спеціальні податкові режими, що направлені на підтримку розвитку галузі. Одним із таких податкових режимів є особливий порядок справляння ПДВ.

Підтримка розвитку сільськогосподарських товаровиробників шляхом застосування спеціальних режимів справляння ПДВ в Україні зазнавала численних змін, зокрема пов'язаних із змінами на законодавчому рівні. Одним із спеціальних режимів, що за час свого функціонування зазнавав найбільших змін є режим виплати дотацій. Цей спеціальний режим з початку свого запровадження (кінець 1998 р.) повністю відмінявся двічі, а потім знову відновлювався.

Ним передбачалася виплата переробними підприємствами дотацій сільськогосподарським товаровиробникам за поставлені ними на переробку молоко та м'ясо в живій вазі. Вони здійснювались за рахунок податкових зобов'язань з податку на додану вартість, належних до сплати в бюджет. Така практика регламентувалася п. 11.21 ст. 11 Закону України «Про податок на додану вартість».

Водночас, Податковий кодекс України вніс кардинальні зміни щодо функціонування режиму дотування виробників молока та м'яса, шляхом його трансформації у пряме фінансування. Зважаючи на це, вважаємо доцільним зупинитися на розгляді особливостей нового механізму підтримки розвитку м'ясо-молочної галузі (що встановлений шляхом трансформації непрямой форми (за рахунок механізму ПДВ) у програму прямого бюджетного фінансування) та здійснити наукову оцінку наслідків такого переходу на інший механізм підтримки сільськогосподарських товаровиробників, що і визначило мету даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам функціонування ПДВ як специфічного інструмента державної фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників у сфері сільськогосподарського виробництва присвячували свої праці В.В. Березовський, М.Я. Дем'яненко, Д.І. Дема, І.В. Кобута, Т.О. Осташко, С.О. Осадчий, Н.В. Сеперович, Л.В. Синявська, А.Д. Тулуш, Н.М. Ущипівська та інші вітчизняні дослідники.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податковим кодексом України (відповідно до норм п. 1 підрозділ 2, Розділу XX ПК «Особливості справляння ПДВ») визначено, що тимчасово до

01.01.2015 р. сума ПДВ, що належить до сплати до бюджету переробними підприємствами (усіх форм власності) за реалізовані ними молоко та м'ясо, молочну та м'ясну сировину у повному обсязі спрямовується до спеціального фонду державного бюджету.

Сума податку на додану вартість, що підлягає перерахуванню до спеціального фонду державного бюджету, визначається щомісяця відповідно до декларації з податку на додану вартість (переробного підприємства).

Переробні підприємства за результатами діяльності за кожний звітний (податковий) період ведуть окремий податковий і бухгалтерський облік операцій з поставки готової продукції.

Визначена до сплати за декларацією з податку на додану вартість (переробного підприємства) сума податку на додану вартість перераховується переробним підприємством до спеціального фонду державного бюджету у строки, встановлені розділом V Податкового кодексу України для сплати податку на додану вартість[1].

Кабінетом Міністрів України розроблена постанова від 02.03.2011 р. № 181 «Про затвердження розмірів виплат для надання державної підтримки галузі тваринництва на 2011 рік», якою затверджено розміри виплат для надання державної підтримки галузі тваринництва, зокрема бюджетна дотація за реалізоване молоко сільськогосподарським підприємствам встановлена в розмірі 0,35 коп. за 1 кг (у перерахунку на базисну жирність), фізичним особам – 0,3 коп. за 1 кг (у перерахунку на базисну жирність). Натомість, бюджетна дотація за виращені та продані на забій і переробку переробним підприємствам молодняк ВРХ – 1,5 гривні за 1 кг живої ваги [2]. А також Постановою Кабінетом Міністрів України від 02.03.2011 р. № 182 затверджено розмір бюджетної тваринницької дотації на 2011 рік[3].

На нашу думку, практична реалізація запропонованих змін, шляхом трансформації підтримки виробників молока та м'яса на пряму бюджетну підтримку з виплатою сум зі спецфонду держбюджету має як позитивні так і негативні сторони.

Слід зазначити, що спеціальний режим виплати дотацій суттєво змінився. Суть основних змін можна згрупувати наступним

чином:

— розмір підтримки сільськогосподарських товаровиробників не буде залежати від результатів роботи окремо взятих переробних підприємств;

— розрахунок підтримки пропонується здійснювати на одну корову, а не на гривню вартості сировини;

— не передбачена паритетність для виробників різних видів продукції тваринництва. Наприклад, свинарство взагалі випадає із підтримки. Хоча на даному етапі ця підгалузь тваринництва більш прибуткова, ніж вирощування ВРХ, проте конкуренція зі сторони імпорту, зниження купівельного попиту населення та втрата податкової підтримки можуть суттєво змінити ситуацію в іншу сторону. І, в такому разі, позитивні тенденції в свинарстві можуть дуже швидко нівелюватися, в той час як на відновлення знадобиться набагато більше часу;

— централізація коштів з перерахунком через державний бюджет може мати суттєві негативні ефекти, що можна звести до наступного:

— вочевидь, населенню доведеться збирати необхідні документи, що підтверджують право на підтримку, що звичайно не всі селяни зможуть зробити (навіть маючи право на отримання підтримки), тобто має місце яскраво виражений бюрократичний фактор;

— викликають сумнів терміни виплати підтримки та її вчасність в зв'язку з централізацією (раніше щомісячно як сільськогосподарські підприємства, так і ОСГ отримували суми дотацій у відповідності з об'ємами реалізації продукції на переробні підприємства);

— залежність розміру підтримки від суб'єктивних факторів, в зв'язку з її централізацією.

— дискримінація виробників продукції шляхом здійснення розрахунку доплат на одну корову. За цієї обставини не враховується продуктивність худоби, що є різною, і, таким чином, від однієї корови може надходити різна кількість молока на переробку. Відповідно, суми підтримки в розрахунку на один літр молока, за таких обставин, суттєво різнитимуться, що є

неприпустимим. Цей важливий фактор залишився не врахованим; — запропонована форма підтримки сільськогосподарських товаровиробників передбачає здійснення доплат на одну голову корову наявну на перше січня відповідного року, що є прямим спонукальним мотивом не лише не приділяти належну увагу продуктивності худоби, але і її кількості в продовж року.

В запровадженому Податковим кодексом варіанті підтримки виробників молока та м'яса через спеціальний фонд державного бюджету розмір підтримки залежатиме в певній мірі від діяльності переробних підприємств (адже саме ця категорія спрямовуватиме суми ПДВ, належні до сплати в бюджет за реалізовані ними молоко та молочні продукти а також м'ясо, та м'ясопродукти закуплені у живій вазі до фонду) та подальшого розподілу коштів зі спеціального фонду. Тобто, розмір підтримки буде формуватися під впливом двох складових: переробної галузі та суб'єктивного фактору – розподілу коштів зі спеціального фонду.

Система нараховування та виплати дотацій через переробні підприємства ставить в залежність їх розмір від продуктивності корів та якості молока, що виробляється. Розмір нарахованих дотацій виробникам молока Черкаської області враховуючи продуктивність корів наведено на рис. 1.

Рис. 1. Дотації виробникам молока

за групами продуктивності, грн.

[За даними ДПА в Черкаській області, ГУДКУ в Черкаській області].

За результатами дослідження виявлено, що застосування режиму дотування (за рахунок податкових зобов'язань переробних підприємств) забезпечувало суттєвий вплив на дохідність виробництва тваринницької продукції (молока і м'яса). Такий спосіб непрямой підтримки передбачав покладання на переробні підприємства функцій податкових агентів, що суттєво здешевлювало адміністрування механізму підтримки, водночас надавало таким суб'єктам певні економічні вигоди. Функціонування механізму виплати дотацій за рахунок сум ПДВ дозволило збільшити закупівельну ціну молока на 20,1 %, м'яса – 16,7 %.

Разом з тим встановлено, що підтримка розвитку м'ясо-молочної галузі за рахунок механізму виплати дотацій з ПДВ переробними підприємствами поряд з очевидними перевагами мала й низку недоліків. З огляду на отримані висновки до числа останніх віднесено: нерівномірність розподілу сум підтримки, залежність розміру дотацій від господарської діяльності переробного підприємства, зловживання з розмірами дотацій для окремих категорій постачальників (зокрема, ОСГ); використання державних ресурсів без належної програми, що суттєво знижує ефективність такої форми підтримки.

Нова система субсидування, за новим порядком, виробників молока на голову корови спричинятиме дестимулюючий вплив на продуктивність виробництва. За нового режиму підтримки розвитку м'ясо-молочної галузі застосовуючи пряме бюджетне фінансування, розміри сум підтримки значно зменшаться. Так, для сільськогосподарських підприємств таке зменшення у 2011 р. порівняно з 2010 р. сягне близько 16 % в розрахунку на одну голову корови на рік.

Натомість, як показали розрахунки, підтримка за рахунок коштів ПДВ через переробні підприємства дозволяла високопродуктивним сільськогосподарським підприємствам отримувати від 3000 грн. на 1 корову на рік, а підприємствам середнього рівня продуктивності – від 2000 грн. на 1 корову на рік (рис.1).

Вищезазначене дає змогу зробити висновок, що ефективні господарства програють від запровадження системи дотування в

розрахунку на голову корови. Натомість переваги отримають низькопродуктивні господарства із застарілими технологіями, для яких сума дотацій буде вищою, ніж при податковій підтримці через переробні підприємства.

Крім того важливим у даному контексті постає питання відповідності механізму підтримки міжнародним угодам. Слід зазначити, що запропонована у проекті Податкового кодексу схема підтримки є прив'язаною до виробництва молока. Згідно з вимогами СОТ, якщо розмір такої підтримки для відповідного виду продукції перевищить 5% від валового виробництва цього виду продукції, вся сума підтримки буде підпадати під обмеження сукупного розміру підтримки в межах «жовтої скриньки» СОТ [5].

Вартість валового виробництва молока в Україні прогнозується на рівні 25434,0 млн. грн. у 2011 р. Прогнозне значення сукупної підтримки – 2300,0 млн. грн. (прогнозні дані Мінагрополітики України). Таким чином, питома вага дотацій буде на рівні 9%. Навіть за припущення, що 30% коштів, акумульованих за рахунок ПДВ, спрямовуються на компенсацію вартості будівництва тваринницьких комплексів, сукупна підтримка у вигляді виплат на голову худоби складе 1610,0 млн. грн. або 6,3% вартості валової продукції.

Отже, обсяг сукупної підтримки на голову худоби перевищуватиме суму підтримки виробництва, яку Україна повинна надавати відповідно до вимог СОТ. Таким чином, виплата дотацій на голову корови різко зменшить можливості щодо підтримки інших галузей аграрного виробництва в межах жовтої скриньки СОТ в межах взятого перед СОТ обмеження на рівні 3043 млн. грн. Слід зазначити, що порядок виплати дотацій через переробні підприємства, за рахунок механізму ПДВ, не має таких недоліків.

На нашу думку, практична реалізація пропонованих змін, шляхом трансформації нині діючої підтримки виробників молока та м'яса на пряму бюджетну підтримку, позбавить галузь єдиної ефективно працюючої системи підтримки та скасованими будуть найбільш дієві заходи державного сприяння аграрному сектору виробництва.

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено, що трансформація непрямой підтримки шляхом дотування виробництва молока і м'яса за рахунок сум ПДВ у

програму прямого бюджетного фінансування може призвести до негативних наслідків, до числа яких віднесено: відсутність зв'язку з продуктивністю худоби; відсутність паритетності у наданні сум підтримки для різних категорій товаровиробників; зростання бюджетних витрат на функціонування механізму підтримки; відсутність стимулювання поставок сировини на переробні підприємства; вплив адміністративного фактора на розподіл сум підтримки зі спецфонду; порушення мотивації діяльності переробних підприємств та інших.

Отже, в контексті вищевикладеного, слід зробити наступні висновки:

— механізм підтримки виробників молока та м'яса через механізм непрямой підтримки (за рахунок механізму ПДВ) не є абсолютно досконалим. Як ми уже зазначали, він наділений цілим рядом недоліків, які потребують уточнення, доопрацювання та удосконалення;

— запроваджений Податковим кодексом механізм підтримки виробників молока та м'яса через спеціальний фонд державного бюджету, на нашу думку, не є належною заміною своєму попереднику. Його впровадження зумовить ще більші економічні викривлення та диспропорції в розмірах підтримки різних суб'єктів господарювання.

Література.

1. Податковий кодекс України : Верховна Рада України; Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http // Ліга](http://Ліга) : еліт Закон Copyright : ІАЦ „Ліга”. – 2010.

2. Про затвердження розмірів виплат для надання державної підтримки галузі тваринництва на 2011 рік : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2011 р. N 181 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http // Ліга](http://Ліга) : Еліт Закон Copyright : ІАЦ „Ліга”. – 2011.

3. Про затвердження розмірів бюджетної тваринницької дотації на 2011 рік : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2011 р. N 182 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http // Ліга](http://Ліга) : Еліт Закон Copyright : ІАЦ „Ліга”. – 2011.

4. Тулуш Л.Д. Проблеми та перспективи функціонування податку на додану вартість в сільському господарстві / Л.Д. Тулуш // Облік і фінанси АПК. – 2006. – №12. – С. 68–74.

5. Кобута І.В. Аграрна політика підтримки сільського господарства - нові виклики в зв'язку із вступом України до СОТ / І.В. Кобута // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 3. – С. 32–39.